

ALS ZE MAAR VAN ME AFBLIJVEN

Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam

AANBEVELINGEN

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM
AMSTERDAM SCHOOL FOR SOCIAL SCIENCE RESEARCH
Oktober 2008

Laurens Buijs, MA.
Dr. Gert Hekma
Prof. dr. Jan Willem Duyvendak

In lijn met de resultaten van ons onderzoek richten onze aanbevelingen zich op versterking van de zichtbaarheid van homoseksualiteit en het doorbreken van heteronormativiteit en strikte genderrolpatronen (zie over gemeentebeleid ook Schuyf & Dankmeijer 2005). Na de algemeen geformuleerde suggesties volgt een korte lijst met concrete punten.

Daders en slachtoffers

- Uit ons onderzoek blijkt dat het belangrijkste motief van de daders voortkomt uit hun opvattingen over seksualiteit in relatie tot gender. Daarom ligt een aangepast trainingsprogramma tijdens het reclasseringstraject voor de hand, met als doel traditionele genderopvattingen te relativiseren.
- Daarnaast blijkt dat de daders zelf niet of nauwelijks in aanraking zijn geweest met homoseksuelen, waardoor onrealistische en negatieve opvattingen over homoseksualiteit kunnen blijven voortleven. Een speciaal trainingsprogramma voor daders van antihomoseksueel geweld zou daarom ook als doel moeten hebben om een realistischer beeld van homoseksualiteit te creëren. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van ervaringen uit het buitenland. Zo zijn er in Canada en Frankrijk successen geboekt bij ‘mediation’ tussen dader en slachtoffer; de eerste evaluaties hiervan laten zien dat dit een effectieve manier kan zijn om recidive te voorkomen.¹

Jongeren

Ons onderzoek wijst uit dat antihomoseksueel geweld voortkomt uit een cultuur van macho-gedrag en heteronormativiteit die vooral onder jongeren wijdverbreid is. Op Amsterdamse scholen blijkt deze cultuur dominant aanwezig waardoor er ruimte noch erkenning is voor seksuele en genderdiversiteit. Schoolleidingen en leraren doen over het algemeen onvoldoende om deze cultuur te doorbreken en blijken haar in sommige gevallen zelfs te voeden. Middelbare scholen zijn daarmee onveilige en onprettige plekken voor homoseksuele en genderdeviante jongeren.

Scholieren hebben vaak een eenzijdig en traditioneel beeld van homoseksualiteit. Ze geven aan nauwelijks voorlichting te krijgen over homoseksualiteit. Deze mengeling van een heteronormatieve machocultuur met gebrekkige voorlichting over homoseksualiteit vormt de voedingsbodem voor homonegativiteit, en maakt dat veel jongeren tot de potentiële dadergroep kunnen gaan behoren.

Overigens zijn scholen niet de enige plaatsen waar jongeren in aanraking komen met een heteronormatieve cultuur. In jongerencentra en op sportverenigingen is het meestal niet veel anders (zie ook Keuzenkamp et al. 2006). Er is een cultuuromslag nodig op deze plaatsen om ze om te vormen tot plekken waar seksuele diversiteit centraal staat, waar ook homoseksuele en genderdeviante jongeren zich thuis kunnen voelen.

Veel homojongeren zelf lijken er juist voor te kiezen om minder zichtbaar te zijn, zowel meisjes als jongens. Zij beschouwen dit als een persoonlijke keuze hoewel evident is dat maatschappelijke druk ‘om normaal te doen’ daarbij een belangrijke rol speelt. Deze ‘privatisering’ van homoseksualiteit maakt dat publieke manifestaties van homoseksualiteit, ook door homo’s en lesbiennes zelf, niet op waarde worden geschat. Homoseksueel zijn betekent niets als er geen vorm en uiting aan wordt gegeven. Dat kan op individueel niveau gebeuren door ervoor uit te komen en erover te spreken, maar zou ook moeten kunnen door nuchter gedrag, door kleding en teksten op t-shirts, door openbaar kussen of hand in hand lopen op straat en door bezoek aan homo-ontmoetingsplaatsen. Juist de publieke, zichtbare vormgeving is essentieel voor de acceptatie van homoseksualiteit op lange termijn.

¹ Over deze projecten ging het op ‘MANEO-Werkstatt 3’, een congres over antihomoseksueel geweld in Berlijn op 17 mei 2008.

Wij doen daarom de volgende aanbevelingen:

- Uit onze enquête op middelbare scholen blijkt dat jongeren veel schelden op homo's. Besturen, directeuren, leraren en conciërges, maar ook sportbegeleiders en jongerenwerkers moeten consequent optreden tegen zulk gescheld.
- Veel jongeren hebben enerzijds een afkeer van homoseksualiteit maar zijn anderzijds nieuwsgierig naar het onderwerp. Scholen, sportverenigingen en jongerenwerkers kunnen op deze nieuwsgierigheid inspringen.
- Deze nieuwsgierigheid kan gebruikt worden om scholieren meer en relevantere kennis op te laten doen over gender en seksualiteit. Scholen geven tegenwoordig burgerschapslessen. Het verdient aanbeveling wanneer in dit onderwijsonderdeel aandacht komt voor het thema 'burgerschap' met betrekking tot gender en seksualiteit. Seksuele voorlichting is nu vooral onderwijs over de biologische en psychologische aspecten van erotiek en intimiteit. In het burgerschapsonderwijs kan worden ingegaan op de culturele, historische en politieke aspecten van gender en seksualiteit. In het verlengde daarvan kunnen thema's van seksualiteit en gender aan de orde komen zoals die spelen in zorg, sport, politiek, religie, het onderwijs zelf, in de publieke cultuur, de media, et cetera.
- Aangezien heteronormativiteit en stereotiep gendergedrag vaak niet worden onderkend, zijn trainingen gewenst voor leraren, jeugdwerkers en sporttrainers waarin ze leren gender- en heteronormativiteit te doorbreken.
- Voorbeelden van veel belovende initiatieven zijn "straight-gay alliances" die recent, naar Amerikaans voorbeeld, in Nederland worden opgezet. Het gaat om een coalitie van homo-, hetero- en andere leerlingen die zich samen sterk maken om de heteronorm te doorbreken en ruimte te creëren voor gender- en seksuele diversiteit. De gemeente kan een budget beschikbaar stellen voor jongeren die op hun school zulke projecten willen ontwikkelen.
- In het kader van de noodzakelijke verruiming van het blikveld kan worden gedacht aan projecten rond fotografie, film, samen kleren maken en modeshows houden, het adopteren van het Homomonument en het uitnodigen van bekende homo's en lesbiennes. Zo deed de mode-ontwerper Aziz Bekaoui een show met mannen in boerka's – een verrassende manier om religie, gender en erotiek te verbinden (zie ook andere voorbeelden bij 'straatcultuur').
- Jeugd- en jongerenwerk moet het homothema veel serieuzer nemen. Net als in het onderwijs bestaat daar veel koudwatervrees voor homoseksualiteit (Abdallah et al. 2007). Het uitgangspunt dat homo-uitingen een 'moeilijk' thema zijn doet geen recht aan de gesignaleerde nieuwsgierigheid van jongeren. Bovendien biedt het jeugd- en jongerenwerk geen veilige haven voor homoseksuele en lesbische jongeren, terwijl deze daar vaak een enorme behoefte aan hebben.
- Er moeten 'vrijplaatsen' worden gecreëerd waar jongeren die gender- en seksuele diversiteit belichamen, elkaar kunnen ontmoeten, informatie kunnen vinden en zichzelf kunnen zijn. Een vrijplaats voor homoseksuele jongeren (juist ook voor die uit etnische minderheden) biedt hen de mogelijkheid kennis te maken met homo- en lesboleven. Entree in de homowereld kost geld wat ze niet hebben, en vereist het overschrijden van een drempel, een stap die ze vaak niet durven zetten. Zo'n plaats zou gerealiseerd kunnen worden in samenwerking met het COC, de Pink Point op het Homomonument en/of disco de Trut. De gemeente kan samen met homojongeren van bijvoorbeeld Young & Out of via sites zoals gay.nl verdere voorstellen ontwikkelen.
- Het verdient aanbeveling een gemeentelijk keurmerk te ontwikkelen voor onderwijs, jeugd- en jongerenwerk en sport, en ook voor marktpartijen zoals disco's en andere

commerciële organisaties. Zo'n keurmerk moet betrekking hebben op het tegengaan van verschillende vormen van discriminatie. Gemeenschappelijke noemer is dat discriminatie van minderheden in alle gevallen abject is. Het gaat bij zo'n keurmerk niet alleen om de toegankelijkheid van instellingen voor gediscrimineerde groepen, maar ook om een toets die aan het licht brengt welke inspanningen zijn verricht om het witte, mannelijke en heteroseksuele karakter van de organisatie te doorbreken.

- Postercampagnes, zoals die er nu zijn voor de veiligheid op straat, kunnen ook voor scholen, jeugd- en jongerenwerk en de sportwereld ontwikkeld te worden. Daarbij kan ingespeeld worden op de nieuwsgierigheid van jongeren.
- Op scholen, op sportverenigingen, bij jongerencentra et cetera kan het eerste artikel van de grondwet worden opgehangen, waarbij de groepen worden vermeld waarop het beginsel betrekking heeft. Ook zouden elektronische informatieborden of (digitale) nieuwsbrieven statements moeten bevatten die benadrukken dat de organisatie gelijke rechten ondersteunt en discriminatie aanpakt.
- De oprichting van een homomuseum biedt een unieke kans om jongeren en anderen kennis te laten maken met seksuele diversiteit. In het homomuseumplan waar de gemeente zich nu over buigt, ligt terecht een sterke nadruk op educatieve functies.

Straatcultuur

- Het doorbreken van dominante straatgroepen is belangrijk omdat dit voorkomt dat zij elkaar vrijelijk zonder interventie van derden kunnen opfokken; het dwingt deze groepen om zich rekenschap te geven van anderen.
- Om bekendheid met homoseksualiteit te vergroten zou het goed zijn als homo's en lesbiennes meer publieke activiteiten ontplooien met andere partijen. Door initiatieven als festivals, straatfeesten en sporttoernooien, kan homoseksuele zichtbaarheid toenemen. Straight-gay allianties op scholen kunnen zulke activiteiten opzetten rond scholen en in wijken. Het COC roert zich stevig op dit terrein en ook andere homo-organisaties kunnen daarop inzetten, bijvoorbeeld om hun 'witte' karakter te doorbreken. Een voetbalwedstrijd tussen homo's en etnische groepen was indertijd in de media een succes. Dat gold ook voor de homodag van het Kwakoefestival. Een wedstrijd tussen agenten en homo's op de Oeverlanden werd afgeblazen omdat de homo's het lieten afweten – misschien iets om opnieuw te proberen.
- Homosportclubs kunnen worden aangemoedigd initiatieven te nemen voor meer contacten met niet-homogroepen. Gezien de grote interesse voor mode en kleding bij zowel de jeugd als bij veel homomannen ligt ook hier een kans voor samenwerking. Bij de Hartjesdagen op de Zeedijk feesten homo's en hetero's samen – een straatfestival dat in een andere vorm elders ook opgezet kan worden. Al eerder heeft de homobeweging de gemeente voorgesteld die projecten voorrang te geven waarbij verschillende groepen samenwerken. Dat blijkt, gelet op de resultaten van dit onderzoek, een voorstel in de goede richting. Samenwerkingsinitiatieven zoals die tussen Tiggertje en Roze en Blauw zouden in dat licht moeten worden uitgebouwd.

Overheid en haar instellingen

- De verontrustende bevinding dat daders van dit (en ander) geweld het ten enenmale ontbreekt aan empathie voor hun slachtoffer verdient alle aandacht. Daders gebruiken homoseksuelen om hun vermeende eigen normaliteit en superioriteit te bevestigen. De gemeente dient in haar beleid te benadrukken dat alle burgers van Amsterdam etnische, seksuele en genderverschillen moeten erkennen en respecteren. De kern van tolerantie is dat burgers anderen de ruimte laten in hun doen en laten, ook al zijn ze het er niet mee eens. Daarnaast is het urgent om niet alleen aandacht te besteden aan verschillen,

maar ook aan overeenkomsten tussen Amsterdammers - allochtoon en autochtoon, homo- en heteroseksueel - en de dwarsverbanden die tussen deze groepen bestaan (hier kunnen etnische homogroepen een belangrijke rol spelen).

- De gemeente kan een keurmerk of seksuele diversiteittoets ontwikkelen (zie ook 'jongeren'). Het is belangrijk dat de gemeente en haar instellingen zich realiseren hoezeer de heteronorm een onbewust en ongerefleeteerd element is in beleid en in allerlei dagelijkse praktijken van de overheid. Een dergelijke seksuele diversiteittoets kan ook worden ingezet bij gemeentelijke instellingen en op andere plekken zoals in lager en hoger onderwijs, sportclubs en bij het bedrijfsleven.
- De gemeente en de deelraden kunnen bij het verstrekken van subsidies, meer dan nu al het geval is, voorwaarden opnemen met betrekking tot seksuele en genderdiversiteit. Geëist kan worden dat instellingen het voorgestelde keurmerk hebben verworven of gaan verwerven.
- Homoseksuele voorkeur zou vast moeten worden meegenomen in ieder gemeentelijk onderzoek rond onderwijs, geweld, sport et cetera. Op vrijwel geen enkel terrein zijn nu betrouwbare cijfers beschikbaar over seksuele voorkeur omdat het zou gaan om een 'privézaak'. Dit maakt het lastig de situatie adequaat te beoordelen en vast te stellen of beleidsvorming nodig is.
- Bestuurders, politici en ambtenaren van de gemeente kunnen in hun contacten met derden aandringen op beleid met betrekking tot seksuele en genderdiversiteit, zeker wanneer duidelijk is dat die derden schromelijk tekort schieten (denk aan de antihomoseksuele scheldkoren die schering en inslag zijn bij Ajax-thuiswedstrijden). Naast de bestaande initiatieven om over homonegativiteit in contact te treden met moskeeën en kerken, dienen er indringende gesprekken te komen met scholen, sportclubs, bedrijven en instellingen van hoger onderwijs.
- Sommige steden in de VS sluiten alleen contracten met bedrijven die niet discrimineren op grond van seksuele voorkeur. Het verdient aanbeveling dat de gemeente zulks ook doet en daarvoor eerdergenoemd keurmerk inzet.
- De gemeente heeft talrijke toezichthouders in dienst die vaak ook als taak hebben om toe te zien op gevallen van homodiscriminatie. Het verdient aanbeveling dat zij zich op dit punt aan hun taakstelling houden en daar, zonodig, nog eens aan herinnerd worden. Omdat gevallen van homodiscriminatie vaak moeilijk zijn vast te stellen, dienen zij hiertoe een training te krijgen.

Politie en justitie

- Uit ons onderzoek blijkt dat daders en risicojongeren zich soms bewust zijn van het feit dat antihomoseksueel geweld een prioriteit is van de politie. Het consequent handhaven en duidelijk communiceren van een harde 'zero tolerance'-aanpak van antihomoseksueel geweld is noodzakelijk om dit bewustzijn verder te vergroten. Het is hierbij van belang dat niet alleen de politie optreedt (door aanhoudingen en vermelding in het proces-verbaal dat sprake is van discriminatoir geweld) maar dat ook justitie overgaat tot relatief snelle veroordeling van dit geweld. Rechtszaken die leiden tot een veroordeling moeten duidelijk worden gecommuniceerd naar de media. Zodra er een groter bewustzijn ontstaat onder jongeren dat antihomoseksueel geweld een prioriteit is van politie en justitie, zullen zij hiertoe minder snel overgaan.
- Het communiceren van rechtszaken die leiden tot een veroordeling is bovendien van belang voor de homogemeenschap. Voor slachtoffers van antihomoseksueel geweld is veroordeling van de daders vanzelfsprekend een belangrijke stap in het verwerkingsproces. Bovendien zal de zorgwekkend lage aangiftebereidheid van

slachtoffers van antihomoseksueel geweld (zie 3.3.1) wellicht omhoog gaan als het besef toeneemt dat een aangifte kan leiden tot een veroordeling.

- Het registratiesysteem van de politie vertoont verontrustende gebreken. Verbetering daarvan is essentieel voor een adequate monitoring van aard en omvang van antihomoseksueel geweld. Het aanhangen van het label ‘homo’ bij homogereleerde zaken gaat nu goed in Amsterdam, maar elders meestal niet.
- Bij ons onderzoek hebben wij gemerkt hoe waardevol het homonetwerk ‘Roze en Blauw’ van de politie is. Het heeft niet alleen een belangrijke bijdrage geleverd aan dit onderzoek, maar speelt ook een cruciale rol bij de registratie en afhandeling van antihomoseksuele geweldszaken. Het verdient (meer) steun voor de inspanningen die ze verricht in termen van waardering, tijd en geld.
- De samenwerking tussen politie en portiers in de Reguliersdwarsstraat rond antihomogeweld verloopt positief. Zij verdient voortzetting en uitbreiding naar andere uitgaansgebieden en gelegenheden waar zich regelmatig problemen voordoen.
- Aangezien er nu een redelijk beeld bestaat van de plekken waar het geweld plaatsvindt, kan daar de politiecontrole worden verscherpt. Indien de politie ervoor kiest eerdere experimenten met ‘lokhomo’s’ voort te zetten, kunnen deze het beste op de genoemde plaatsen ingezet worden.

Homo's en lesbiennes

- Het verdient aanbeveling de homogemeenschap op basis van dit onderzoek voor te lichten over antihomogeweld, de achtergronden ervan, het profiel van de daders en de plaatsen waar het gebeurt.
- Het verdient aanbeveling de homogemeenschap te blijven stimuleren aangifte te doen onder meer door te communiceren dat aangiftes leiden tot een actiever beleid bij politie en justitie.
- Zie ook ‘straatcultuur’.

Toekomstig onderzoek

- Nader onderzoek naar de gender- en seksuele cultuur van de Marokkanen is dringend gewenst. De Marokkaanse jongens verschillen van andere groepen omdat ze meer bezwaar hebben tegen mannelijke dan vrouwelijke homoseksuelen. Dit zal verband houden met hun idee dat vrouwelijke homoseksuelen hen niet in hun mannelijkheid bedreigen. Dat geldt wel voor mannelijke homoseksuelen die hen, voor hun gevoel, in een vrouwelijke rol dringen. Met zulke ideeën lijken zij sterker gebonden te zijn aan de herkomstcultuur dan andere etnische jongerengroepen. De spanningen tussen traditionele en moderne opvattingen onder Marokkanen over seks en gender verdienen niet alleen maatschappelijke en mediale aandacht maar juist ook wetenschappelijke. Een belangwekkende vraag is bijvoorbeeld of een cultuur van homoseksuele contacten onder mannen en jongens zoals die in Marokko bestaat, voortleeft in Nederland.
- De lesbiennes zijn de grote afwezigen in dit onderzoek naar antihomogeweld. Zij komen vrijwel niet in de cijfers voor als slachtoffers. Verklaringen kunnen zijn dat het gewoon minder voorkomt omdat het in de publieke ruimte vooral een mannenaangelegenheid is. Andere oorzaken kunnen zijn dat lesbiennes minder aangifte doen, ze in de openbare ruimte minder zichtbaar zijn of juist in de privésfeer met geweld te maken krijgen – en daarnaar deden we geen onderzoek. Het verdient aanbeveling gericht onderzoek te doen naar geweld tegen lesbiennes en daarbij de blik vooral te richten op de privésfeer en de vraag van de zichtbaarheid.

Literatuur

- Abdallah, S., N. de Boer, M. Bouwens, A. Bos (2007), *Jongerenwerk tegen homovijandigheid. Verslag vooronderzoek & advies voor projectontwikkeling*. Amsterdam: Youth Spot.
- Schuyf, J. & P. Dankmeijer (2005), *Homobeleid uitgelicht. Een praktische gids voor lokaal beleid*. Amsterdam: Schorer.